

Báló Marianna

Hogy is csinálom?

2001 óta készíték fel a Szekszárdi Garay János Gimnáziumban általános és középiskolás tanulókat a Szép Magyar Beszéd Versenyre. Közel 30 diákunk jutott el eddig az országos döntőig, és közülük majdnem mindenki kapott aranyjelvényt vagy Kazinczy-érmet, esetleg különdíjat.

A versenyfelkészítésbe akkor kezdtem bele, amikor megkaptam az 1999/2000-es tanévben nyolcosztályos gimnáziumi képzésünk keretében a magyar nyelv és irodalom tanítását az akkor 7. évfolyamosoknál. A „kis Kazinczy-versenyen” előtte még nem indítottunk diákot, hiszen a nyolcosztályos gimnáziumi képzés csak nemrég indult el iskolánkban. Szinte „hályogkovácsként” kezdtem el a felkészítést.

Magyartanárként engem akkor a kíváncsiság motivált. Magam diákként nem versenyeztem, nem ismertem a Szép Magyar Beszéd Versenyt. Megkérdeztem, kinek volna kedve hozzá. Aztán a szakirodalom tanulmányozása után belevágtunk Takács Violával a felkészülésbe, továbbjutottunk a városkörnyéki fordulóból, és nagy meglepetésünkre mindjárt első nekifutásra arany jelvényt érdemeltünk ki Balatonbogláron. Talán az segített a felkészítésben és a felkészülésben, hogy ekkor kezdtem el versmondással, versmondó versenyekre való felkészítéssel is foglalkozni.

Eleinte elég ösztönös volt a munkám. De a versenyek értékelései során egyre több ismeretre és tapasztalatra tettem szert. Az első eredmény nagy öröm és nagy felelősség volt a jövőre nézve, de a sors úgy hozta, hogy nagyon sok tehetséges gyermek került az évek során hozzám. A gyerekek sikere nekem is meghozta a kedvem ehhez a munkához, fokozatosan jöttem rá, milyen nagy haszna van ennek a versenynek, hiszen komplex készülést igényel: tisztában kell lenni a leíró nyelvtannal, fejleszteni kell a beszédtechnikát, a hangképzést, jó szö-

vegértéssel kell rendelkezni, az olvasás során nagyobb egységeket kell befogni, átlátni stb., és meg kell tanulni kiállni közönség elé. A vers- és prózamondás mellett ez a verseny is jelentősen fejleszti a gyerekek gondolkodását, szókincsét, kommunikációját, az egész személyiségét, és témájánál fogva az anyanyelvápolásnak is egyik eszköze.

Segítette a tehetséggondozó munkámat az is, hogy a magyar munkaközösségen belül elkezdtünk „szakosodni” a versenyekre, így folyamatosan – évkihagyás nélkül - tudtam végezni a hozzám irányított diákok felkészítését. Hozzám a gyerekek az iskolai forduló után kerülnek, ekkor kezdünk el közösen készülni a megyei fordulóra, illetve, ha továbbjutnak, akkor folytatjuk a közös munkát az országos döntőig. Általában heti egy alkalommal találkozunk, majd közvetlenül a verseny előtt többször is, egyénileg is gyakorolunk. A közös gyakorlás haszna, hogy hallják egymást a diákok, tanulnak egymás hibáiból, illetve elleshetik a különböző jó megoldásokat is egymástól.

A munka időigényesebb részét a szövegkeresés, szövegválasztás jelenti. Igyekszem még ismeretlen szövegeket keresni folyóiratokban, könyvekben, az interneten és ezeket megszerkeszteni. Így az évek során egész szép saját gyűjteményem lett „kazinczys” szövegekből. Természetesen nagy segítségemre vannak az alapítvány és Kerekes Barnabás kiadványai, melyeket a gyakorláshoz jól tudunk használni. A szabadon választott szövegeknél főként olyan témájúakat keresek, amik érdeklik a gyerekeket, megfogják őket, és be kell vallanom, hogy ezek elsődlegesen nem anyanyelvápoló témájúak. Mindig a gyerekek döntenek el, hogy melyik szöveggel szeretnének dolgozni.

A felkészítés során én a gyakorló szövegekre fektetem a nagyobb hangsúlyt, sokszor „blattoltatom” a versenyzőimet, természetesen mindig megállunk, értelmezzük a szövegeket, megvizsgáljuk a bonyolultabb szó- és mondatszerkezeteket, itt elengedhetetlen a leíró nyelvtani ismeretek bevetése. Mindig figyelek rá, hogy ne legyen papírizú a felolvasás, a nyelv zenei eszközeinek megismerésére és használatára inspirálom a diákokat, ügyelve arra, hogy ne legyen modoros a felolvasásuk, megtartsuk a versenykiírás követelményeit.

A felkészülés során – ha szükség van rá – természetesen gyakoroljuk a helyes hangképzést (főként az *s*, *sz*, *c*, *cs* mássalhangzók „piszkosak”). Tapasztalatom szerint sajnos egyre több a beszédhibás gyerek. Gyakoroljuk a levegővételt, ugyanis gyakori hiba, hogy a mondat vége „befullad” a rossz levegőbeosztás miatt. Már az általános iskolás korúaknál megtanítom a „Beszélni nehéz!” alapvető jelöléseit, ezek segítségével „dolgozzuk fel” a szövegeket. Az országos döntőbe jutott gimnazistáinkkal pedig rengeteg gyakorló mondatsort veszünk át a „Szóról szóval” rádióműsor adatbázisának segítségével.

A felkészítés során a „kicsiknél” az szokott gondot okozni, hogy a gyerekek a helyesírási jelek nyomán mechanikusan hangoztatják a szöveget, meg kell tanulniuk, hogy „értelmezzék át” a központosítást a mondanivalónak, a szöveg logikájának megfelelően, ne vesszőtől vesszőig, ponttól pontig olvassanak. A nagyoknál pedig arra kell figyelni, hogy megtalálják a természetes hangfekvésüket, és ennek megfelelően éljenek a mondatfonetikai, szövegfonetikai eszközökkel, mert hajlamosak a „mélyítésre”, és „beszűkül” a hangterjedelmük. Gyakori hiba még a serdülőknél – főleg a fiúknál – a hadarás, le kell lassítani a beszédüket.

A 14-18 éveseknél nehézség a jelölési feladat is, ezt sokat kell gyakorolni. (Hasznos, ha a mondatokat a megoldó kulcs alapján hangoztatjuk is.) Általában azoknak a diákoknak megy könnyebben a jelölés, akik tanulnak zenét. Az a tapasztalatunk, hogy ennek a feladatnak a jó megoldása sokat segíthet az érem megszerzésében. (Valljuk be, hogy a vers- és prózamondó versenyekhez hasonlóan ez a verseny is kicsit szubjektív, a fiúk, illetve a szép vagy különleges hangszínű gyerekek előnyben vannak a többiekhez képest, hát még, ha szépen is olvasnak.)

A versenyfelkészítés és a versenyek tapasztalatait összegezve elmondhatom, hogy a döntőbe jutott gyerekeknek nagy élmény mind a balatonboglári, mind a győri verseny. Több olyan diákunk is volt, aki kis gimisként versenyzett, majd nagy gimisként is nekifutott a versenynek, és sikerült Győrben is érmet szereznie. Sőt volt olyan is, aki harmadszorra (egyetemistaként) is indult a Szép Magyar Beszéd Versenyen, és ismét érmet kapott.

Mégis úgy látom, hogy ez a verseny kezd veszíteni a presztízsből, egyre kevesebb iskola indít diákot a megyei fordulón (legalább is Tolna megyében). Ennek oka lehet az is, hogy nagyon megnőtt a tanulmányi versenyek száma, sokszor ütközés is van a döntők között. (Például a kétévenkénti helikoni ünnepségekkel vagy a szombathelyi Savária történelemverseny döntőjével esik egy időpontba a Kazinczy-verseny, ezért volt olyan tanítványom, akinek választania kellett, hogy melyikre megy el.) A másik ok a tanárok túlterheltsége lehet. Talán motiváló erő lenne, ha a felvételinél ez a verseny is többletpontot jelentene. De amíg vannak lelkes, elhivatott magyartanárok vagy akár más szakosok is, addig ez a verseny élni fog. Ha megkapjuk az iskoláktól, a fenntartóktól a kellő támogatást, akkor a gyerekeket és a szülőket nem nehéz meggyőzni a szép magyar beszéd fontosságáról.

Én azért is fontosnak tartom ezt a versenyt, mert a közbeszédben – és sajnos a médiában is – egyre több a helytelen megnyilatkozás (rossz hangsúlyok, hibás hangképzés, artikuláció, éneklő beszéddallam, hadarás stb.), egyre kevesebb a jó példa. Sokkal nagyobb hangsúlyt kellene fektetni kicsi kortól a beszédnevelésre és beszédtanításra. A pedagógusképzésnek szerintem ez az egyik legfontosabb feladata. Ha sem a szülő, sem a tanár nem beszél helyesen, akkor kitől fogja ezt megtanulni a gyerek?

 A szerző a szekszárdi Garay János Gimnázium tanára. 2011-ben munkája elismeréseként Z. Szabó László-émlékérmeket kapott. Arany Kazinczy-jelvényt elnyert tanuló: Takács Viola (2001), Csányi Edit (2006), Simon Janka (2009), Sándor Dániel (2010), Szanyó Veronika (2011), Bagdány Szilvia (2012), Oláh Péter (2016), Fritz Szabolcs (2017), Tóth Flóra (2018), Sándor Zsigmond (2018). Kazinczy-érmes versenyzői: Deák Vera (2002), Vida Katalin (2004), Csányi Edit (2010), Fábián Péter (2007), Körtés Annamária (2011), Loboda Lilla (2015).